

Rafał Bogusławski

Tajemniczy portret – przyczynek do biografii starosty szadkowskiego Budzisz-Pstrokońskiego

Biuletyn Szadkowski 7, 111-124

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rafał Bogusławski*

TAJEMNICZY PORTRET – PRZYCZYNEK DO BIOGRAFII STAROSTY SZADKOWSKIEGO FRANCISZKA BUDZISZ-PSTROKOŃSKIEGO

Wiele lat temu w Krakowie odbywała się w tamtejszym Muzeum Narodowym wystawa pt. *Polaków portret własny*. Często odwiedzałem tę ekspozycję, zauroczony różnorodnością form malarskich oraz siłą wyrazu, emanującą z obliczy sportretowanych osób. Szczególną uwagę przykuwał obraz przedstawiający szlachcica, który spoglądał z portretu przenikliwym spojrzeniem. Ów mężczyzna był zapewne znaczącą osobistością, na co wskazywał mody w wyższych sferach strój doby saskiej.

Później wszedłem w posiadanie publikacji *Polaków portret własny*¹, gdzie odnalazłem zdjęcie portretu, który przed laty zrobił na mnie tak silne wrażenie. Z opisu obrazu dowiedziałem się, że jest to wizerunek, przypisywany Franciszkowi Budzisz-Pstrokońskiemu, staroście szadkowskiemu (fot. 1). Autorzy publikacji informowali, że umieszczone na obrazie liczne herby nie potwierdzają tej identyfikacji z wyjątkiem herbu Budzisz (Paparona) na czteropolowej tarczy (w górnym lewym polu), po lewej stronie obrazu. Sprawa była zagadkowa, zwłaszcza że identyfikacja herbów namalowanych na portrecie nie była łatwa. Po analizie uznałem, że malowidło przedstawia następujące herby (fot. 2):

- tarcza 1: Paparona (odmiana Łabędzia – Gąska, Budzisz), Janina, Odrowąż (może Oginiec?), Leliwa, pod tarczą Leszczyc;
- tarcza 2: Poraj, Wieruszowa, Zadora, puste pole, pod tarczą Nałęcz.

Rozpoznanie herbów nie dało jednak rozwiązania, udałem się więc do Muzeum Okręgowego w Sieradzu, licząc na wyjaśnienie zagadki. Okazało się,

* Rafał Bogusławski, urodzony w Łodzi, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, projektant grafiki użytkowej i stały współpracownik Agencji Reklamowej „Promix” w Bielsku-Białej. Od lat zajmuje się badaniem historii rodziny, związanej z ziemią sieradzka.

¹ M. Rostworowski (red.), *Polaków portret własny*, cz. 2, str. 70.

że w Muzeum wiszą portrety dwóch różnych Franciszków Budzisz-Pstrokońskich. Jeden z tych portretów był wizerunkiem starosty szadkowskiego, ale nie tego ze wspomnianej wystawy ani z publikacji *Polaków portret własny*.

Fot. 1. Franciszek Pstrokoński syn Piotra (obraz nieznanego autorstwa z ok. 1730 r.)
Źródło: Z. Kamykowski.

Fot. 2. Herby z portretu
Franciszka Pstrokońskiego
syna Piotra

Spoglądając przed laty na portret nieznanego szlachcica o przenikliwym spojrzeniu, miałem najpewniej przed oczami wizerunek Franciszka Pstrokońskiego, syna Piotra i Magdaleny z Piorunowskich (wnuka po mieczu Stanisława

i Elżbiety z Kwiatkowskich, ożenionego ok. 1686 r. z Zofią Rokicką, córką Jana i Marii Mikołajewskiej²). Zważywszy, iż obraz malowany był ok. 1730 r., to identyfikacja ta może być trafna, zwłaszcza że portret przedstawia siedemdziesięcioletniego mężczyznę. Franciszek Pstrokoński, starosta szadkowski, w tym czasie miałby zaledwie ok. 35 lat.

Właściwy portret, który uznaje się za wizerunek Franciszka Budzisz-Pstrokońskiego, starosty szadkowskiego i chorążego większego piotrkowskiego³, to malowidło Antoniego Józefa Misiowskiego z 1745 r., pochodzące z kolekcji Pstrokońskich z Małkowa. Obraz ten przedstawia szlachcica o pełnej, owalnej twarzy i potężnej budowie ciała. Spoglądając na obraz, odnosi się nieodparte wrażenie, że ów mężczyzna był znaczącą osobistością swoich czasów.

Fot. 3. Franciszek Pstrokoński,
starosta szadkowski
(portret autorstwa Antoniego Józefa
Misiowskiego z ok. 1745 r.)
Źródło: R. Brym, M. Wideryński, KAW

Obraz utrzymany jest w ciemnych tonacjach, tak by uwypuklić rysy twarzy sportretowanego, rozjaśnione subtelnym światłem. Kolorystyka i kompozycja obrazu mają charakter typowy dla polskiego malarstwa portretowego doby baroku, zwanego „portretem sarmackim”.

Franciszek Pstrokoński, starosta szadkowski, był ciekawą i znaczącą postacią w dziejach ziemi sieradzkiej. Należał do starego rodu szlacheckiego Pstrokońskich

² *Teki Dworzaczka – materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX w.*, Księgi kaliskie 2479 (nr 143) 1646, 1686; K. Niesiecki, *Herbarz Polski. Dodatek do Herbarza Polskiego*, Lipsk 1839–1846, s. 371 (genealogia Pstrokońskich herbu Budzisz).

³ *Portrety XVIII i XIX wieku*, zestaw trzeci, przezrocza barwne, Warszawa. Opis przezroczy – przezrocze nr 026, Muzeum Okręgowe w Sieradzu.

herbu Budzisz (Paparona), którego początki sięgają połowy XV w.⁴ Pstrokońscy wywodzą się od Kamionomojskich, którzy w pierwszej połowie XV w. posiadali znaczny kompleks majątkowy, składający się ze wsi: Kamostek, Dobra, Pruszków, Wola Marzeńska, Pęcławice (dziś wieś nieznana) i części w Tądowie Dolnym⁵. Za protoplastę Budzisz-Pstrokońskich uznaje się Piotra Kamionomojskiego, który w 1459 r., nabył od Mścichny i Elżbiety (córek Zbigniewa z Pstrokonii herbu Poraj) części wsi Pstrokonie oraz Woźniki i począł pisać się z *Pstrokonii*⁶. Piotr Kamionomojski miał trzech synów: Jana, Wawrzyńca i Wojciecha, którzy, z końcem XV w. podzielili między siebie ojcowiznę. Wojciech osiadł na Woźnikach i połowie Pstrokonii, od których przybrał nazwisko Pstrokoński. Jego potomkowie, wzorem przodka pisali się z Pstrokonii Pstrokońscy herbu Budzisz⁷.

Wspomniany wyżej Wojciech Pstrokoński ożenił się z Magdaleną z Behcic herbu Lis, córką Piotra sędziego ziemskiego sieradzkiego, z którą miał kilka córek i trzech synów: Andrzeja, Świętopelka i Jana, burgrabiego grodzkiego sieradzkiego, potem chorążego mniejszego sieradzkiego (w latach 1540–1558)⁸, dziedzica połowy Pstrokonii, Woźników i Pęcławic.

Tenże Jan Pstrokoński poślubił Jadwigę Pokrzywnicką, z którego to związku pozostawił ośmioro dzieci:

- Annę, żonę Krzysztofa Odrowąż-Strusza;
- Barbarę, żonę Jana Sobiekurskiego z Borzykowa;
- Jadwigę, małżonkę Piotra Wężyka Widawskiego;
- Jana, wojskiego łęczyckiego (w latach 1568–1589)⁹, dziedzica Parzycowa, który był bezpotomny;
 - Wawrzyńca, podstarościego sieradzkiego;
 - Wojciecha, chorążego łęczyckiego (w latach 1574–1580)¹⁰, dziedzica dóbr Drogusza, Oszkowice, Zawodów, Borowa, Konary itd., męża Katarzyny Karsznickiej (z którą miał synów: Wawrzyńca, Stanisława, Szymona, oraz Jana i Krzysztofa¹¹);
 - Stanisława, podstarostę lwowskiego w 1592 r., bezpotomnego;
 - Szymona, podstarostę piotrkowskiego, dziedzica dóbr Pstrokonie, Woźniki Pęcławice, męża Anny z Dobrzelowa.

⁴ K. Niesiecki, *Herbarz...*, s. 371.

⁵ S. M. Zajęzkowski, *Wielowioskowa własność szlachecka w województwie sieradzkim (XV i pierwsza połowa XVI w.)*, „Rocznik Łódzki” 1973, t. 18, s. 42–43.

⁶ A. Włodarski, *Ród Poraitów-Pstrokońskich comesów z Bużenina*, Warszawa 1928.

⁷ K. Niesiecki, *Herbarz...*, s. 371.

⁸ A. Gąsiorowski (red.), *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII w. Spisy*, Kórnik 1993, s. 134.

⁹ Tamże, s. 101.

¹⁰ Tamże, s. 54.

¹¹ *Teki Dworzaczka...*, Księgi gnieźnieńskie, 4691 (nr 64), 1590.

Nas najbardziej interesuje drugi syn Jana Pstrokońskiego i Pokrzywnickiej – Wawrzyniec, podstarości sieradzki¹², dziedzic na Tędowie i Krobanowie. Ten z Anną Korycińską spłodził sześcioro dzieci:

- Jadwigę *1-mo voto Grabińską, 2-do voto Żeromską*;
- Jana, dziedzica na Świniach, Gali i Sulgoście w Kaliskim, ożenionego z Marianną Rajska;
- Piotra;
- Stanisława, męża Elżbiety Kwiatkowskiej;
- Zygmunta, ożenionego z Ewą Rębelińską;
- Wojciecha Pstrokońskiego, dziedzica dóbr Wola Zadąbrowska i Tądow Wielki.

Tenże Wojciech Pstrokoński ożenił się z Ewą Mączyńską (córką Andrzeja Mączyńskiego), z którą miał dwie córki: Mariannę (*1-mo voto* żonę Waleriana Ważyńskiego, podwojewodzego sieradzkiego, *2-do voto* małżonkę Stanisława Dąbrowskiego, pisarza grodzkiego sieradzkiego) i Annę (małżonkę Filipa Rossowskiego herbu Korab, z którego to związku urodziła się córka Marianna, wydana ok. 1671 r. za Marcina Ostoja-Bogusławskiego, dziedzica Wrzeszczewic)¹³. Wojciech Pstrokoński, obok wymienionych córek, miał z Ewą Mączyńską czterech synów:

- Waleriana;
- Władysława;
- Samuela, męża Teresy Zaleskiej (córką Mikołaja, wojskiego sieradzkiego)¹⁴;
- Andrzeja, dziedzica na Wyszkwie¹⁵, Woli Zadąbrowskiej i Tądowie, ożenionego z Jadwigą Kielczewską (córką Jana, podstolego kaliskiego w latach (1615–1650)¹⁶, z którą miał dwie córki: Barbarę Próchnicką, bezpotomną i Teresę, małżonkę Mikołaja z Niedzielska Madalińskiego¹⁷.

Andrzej Pstrokoński i Jadwiga Kielczewska mieli tylko jednego syna – Wojciecha, stolnika owruckiego, dziedzica wsi Ustków, Rogoszyce oraz części wsi Miedzne¹⁸, który z Dorotą Wierzchlejską herbu Berszten II spłodził dwie córki: Zofię (małżonkę Franciszka Zawiszy Trzebickiego, wojszczyca wieluńskiego) i Annę (zameżną za Michałem Drogosławem Skórzewskim). Wspomniany Wojciech Pstrokoński, oprócz córek, miał z Dorotą Wierzchlejską trzech synów:

- Andrzeja;

¹² *Teki Dworzaczka...*, Księgi kaliskie, 5177 (nr 4), 1577.

¹³ Księgi sieradzkie grodzkie – inskryp., 175, k.230–230v.

¹⁴ *Teki Dworzaczka...*, Księgi kaliskie, 1158 (nr 129), 1669 i 871 (nr 129), 1669.

¹⁵ *Teki Dworzaczka...*, Księgi kaliskie, 5572 (nr 13), 1646.

¹⁶ A. Gańsiorowski (red.), *Urządnicy...*, s. 72.

¹⁷ *Teki Dworzaczka...*, Księgi kaliskie, 3375 (nr 153), 1724.

¹⁸ *Tamże*, Zapiski Trybunału Piotrkowskiego, 661 (nr 43), 1724.

- Jana, ożenionego z Teresą Olszowską;
- Franciszka¹⁹, starostę szadkowskiego, potem chorążego wielkiego piotrkowskiego, bohatera niniejszego artykułu.

Jedną z ważniejszych postaci spośród najbliższych krewnych Franciszka Pstrokońskiego, starosty szadkowskiego, był jego dziadek stryjeczny – Samuel Pstrokoński, który cieszył się dużym autorytetem wśród szlachty sieradzkiej, czego dowodem jest fakt, iż był wybierany deputatem na Trybunał Koronny w 1669 r. oraz dwukrotnie na marszałka sejmików sieradzkich w czerwcu i lipcu 1679 r.²⁰ Prawdopodobnie był też powołany na urząd skarbnika sieradzkiego, co jest wzmiankowane w 1689 r. w księgach grodzkich łączyczych (281, k. 191–192)²¹.

Z Samuelem Pstrokońskim wiąże się ciekawa historia, którą warto w tym miejscu przytoczyć, jako ilustrację czasów (w sensie incydentalnym), w których na świat miał przyjść Franciszek Pstrokoński, starosta szadkowski. Otóż, w roku 1684 pewien dragon z chorągwi kasztelana sieradzkiego Melchiora Grudzińskiego – niejaki Jan Muszkat złożył wraz z żoną Marianną zeznanie tymi słowy (fragmenty): *nieraz przystawając do różnych chorągwi, [...] skarb królewski [...] oszukiwałem, tak wiele szkód swawolnie żyjąc po wsiach poczyniełem [...]. I teraz żem był przystał do regimentu dragonii j.w. jm. p. kasztelana sieradzkiego, napadłem dwór jm. p. Samuela Budzisa Pstrokońskiego z kilku dragony. Dobrze nabiwszy muszkiety, z lontami zapalonymi, chciałem jego podstarościego zabić [...] a jm. pana na ten czas nie było. Takeśmy sobie dokazowali cośmy chcieli. Potem ogniem odgrażałem spalić jm. pana i wniwecz obrócić. Zatym odjechałem z regimitem w. jm. p. kasztelana sieradzkiego, do obozu niedaleko zajechawszy uciekłem od niego z barwą i moderunkiem wszystkim i przyszedłem do Niewiesza. Tam postrzelkszy mnie wzięto i wsadzono do więzienia [...] i na gardle karać miano, gdzie ja uprosiwszy jm. p. Samuela Budzisa Pstrokońskiego dobrodzieja mego. Pokazał nade mną swoje miłosierdzie pańskie, kazał mie wypuścić z więzienia, darując mi tak wielką winę, z tą jednak Jrondyccyją, abym ze wsi precz poszedł [...]. Jam znowu prosił zwyż pomienionego jm. pana dobrowolnie, ażeby mie znowu doswoi laski pański przyjął [...]. Umyśliłem sobie [...] jm. panu w poddaństwo poddać, któremu się i teraz z małżonką moją Maryjanną i ze dwiema synami Mateuszem i Wojciechem, córkami zaś dwiema Maryjanną i Zofią własnymi poddaje czasy wiecznymi [...], gdyż żem nie jest nieczyj poddany tylko jm. p. Samuela Pstrokońskiego, dobrodzieja mego. [...] Ja Jan Muszkata rodem z żmudzi i Maryjanna przysięgamy Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy*

¹⁹ Tamże.

²⁰ J. Koberzycki *Przyczynki do dziejów ziemi sieradzkiej*, cz. 2, Warszawa 1915, s. 96.

²¹ Tego zapisu nie potwierdzają jednak inne źródła. Wydaje się, że Samuel Pstrokoński piastował tę funkcję w zastępstwie urzędującego, lecz niedomagającego Piotra Wężyka.

*Święty jedynemu, iż chcemy być wiernymi [...] jm. p. Samuelowi Budziszowi Pstrokońskiemu poddanemi czasy wiecznemi [...] Tak nam Panie Boże dopomóż i święta niewinna męka Jego*²².

Przytoczony cytat z ksiąg miejskich uniejowskich daje nam obraz, jak toczyło się życie u schyłku XVII w. i choć zdarzenia jakie opisuje zeznający Muszkat nie były codziennością, to i tak mrozą krew w żyłach. Powróćmy jednak do głównego wątku niniejszej opowieści.

Przodkowie i krewni Franciszka Pstrokońskiego, starosty szadkowskiego, w istotnym stopniu uczestniczyli w życiu społecznym województwa sieradzkiego, często piastując ważne urzędy. Nie dziwi zatem fakt, że Franciszek Pstrokoński, wzorem swych znakomitych ascendentów, odznaczał się aktywnością i zaangażowaniem w sprawy publiczne.

17 listopada 1732 r. został wybrany przez szlachtę województwa sieradzkiego marszałkiem sejmiku w Szadku. Wówczas był już starostą szadkowskim. Starostwo to objął siedem lat wcześniej – w 1725 r. Jego poprzednikami na tym urzędzie byli:

- Mikołaj Zebrzydowski herbu Radwan;
- Jan Zebrzydowski h. Radwan, miecznik koronny, syn poprzedniego;
- Mikołaj na Wielkim Chrząstowie Wierzbowski herbu Jastrzębiec, kasztelan inowłodzki;
- Władysław Wierzbowski herbu Jastrzębiec, starosta dybowski, starosta bobrownicki, kasztelan inowłodzki, wojewoda brzesko-kujawski, syn poprzedniego;
- Zygmunt Wierzbowski herbu Jastrzębiec, chorąży łączycy, brat poprzedniego;
- Hieronim Wierzbowski herbu Jastrzębiec, starosta oświęcimski, kasztelan łączycy, wojewoda brzesko-kujawski, wojewoda sieradzki, brat dwóch poprzednich;
- Stefan Wierzbowski herbu Jastrzębiec;
- Adam Wierzbowski herbu Jastrzębiec;
- Jan Pokrzywnicki herbu Grzymała²³.

²² Księgi miejskie m. Uniejowa, nr 3, k. 97. W dokumencie tym Samuel Pstrokoński jest wzmiankowany jako podstarosta, ale wydaje mi się, że nie pełnił tej funkcji, gdyż w żadnym innym źródle nie ma na to potwierdzenia. Sądzę, że jest w tym dokumencie tak tytułowany raczej przez pamięć jego dziada Wawrzyńca, podstarosty sieradzkiego, i dla podkreślenia znaczenia jego osoby, a nie z powodu faktycznego pełnienia urzędu.

²³ Krótkie biografy starostów szadkowskich zamieścił A. J. Parczewski, *Monografia Szadku*, Warszawa 1870, s. 22–31.

Franciszek Pstrokoński rozpoczął urzędowanie od złożenia do grodu sieradzkiego opisu, ukazującego oplakany stan dóbr starostwa szadkowskiego. Oto co zanotował: *Dworu nie masz tylko folwark snopkami poszyty y reparaciej potrzebujący, piec prosty, okna w olów sprawne y to nie dobre, stajenka mała y niedoposzyta, stodoła o dwóch bojowiskach z gruntu reperaturaciej potrzebuje. Spiklerz snopkami poszyty, chlew jeden bardzo mały y niedobry, innych budynków wcale nie masz; w Wielkiej-wsi sześć chałup, w których zagrodnicy mieszkają, karczma ze stajnią, pod miastem jeszcze nie poszyta, młyn na grobli który powódź furiditus zruynowała. Staw u niego zerwany y zarosły trzcina, chałupa przy nim nadpustoszała dla zagrodnika, drugi młyn na strudze także zruynowany przez powódź. W Kobyli siedm chałup, w których purolnicy mieszkają, ośma buda mała, młyn zdawna na Kobyli zruynowany, w Kromolinie nic nie masz, tylko pusta chałupa, nadpustoszała, w Grzybowie cale nic nie masz, wszystko borem zarosło, pole pozarastane, większa część gdzie nie sieją*²⁴.

Czas, w którym Franciszek Pstrokoński gospodarował na starostwie szadkowskim, był okresem głębokiego regresu i stagnacji gospodarczej Szadku. Według T. Marszała²⁵, przyczyn tego stanu należy szukać już w pierwszej połowie XVII w., kiedy to ku upadkowi zaczęło chylić się sukiennictwo, będące podstawą bytu ekonomicznego miasta. U podstaw tego niekorzystnego zjawiska leżało zubożenie wsi, które powodowało, iż chłopów nie było stać na zaopatrywanie się w grube sukno szadkowskie. Ponadto, wiek XVII i pierwsza połowa XVIII obfitowały w liczne pożary i epidemie oraz wojny, które nie oszczędziły miasta. Jako ilustrację oplakanej kondycji Szadku w okresie, gdy starostą był tam Pstrokoński, wystarczy podać, że liczba domów drewnianych w mieście nie przekraczała 150 i żadnego murowanego (dla porównania w XVI w. liczba domów znacznie przekraczała 300!)²⁶.

Lata trzydzieste XVIII w. były dla aktywności publicznej Franciszka Pstrokońskiego i losów Rzeczypospolitej niezwykle istotne. Rok 1733 był kresem życia króla Augusta II, lecz nie był końcem panowania Sasów w naszym kraju. Szlachta sieradzka, zawiedziona saskimi rządami i podupadła materialnie po II wojnie zwanej północną, zawierzyła Stanisławowi Leszczyńskiemu, popartemu przez króla Francji Ludwika XV, i wraz ze szlachtą innych ziem Rzeczypospolitej wybrała go swym królem. Akt ten dał początek polskiej wojnie sukcesyjnej (1733–1735), w wyniku której Leszczyński musiał ustąpić z tronu i emigrować do Francji. Z pomocą Rosji znów u steru państwa zasiadł Sas – August III. Jednak z końcem 1733 r. sprawa nie była przesądzona. Województwo sieradzkie dało wyraz poparciowi dla Leszczyńskiego w zawiązanej 22 lutego 1734 r. konfederacji pod laską Jana Antoniego Walewskiego,

²⁴ Księgi Sier. Rel. ks. 83, f. 440, [w:] A. J. Parczewski, *Monografia...*, s. 29.

²⁵ T. Marszał, *Szadek. Monografia miasta*, Szadek 1995, s. 27.

²⁶ Tamże, s. 29.

chorążego piotrkowskiego. Tego dnia odbył się w Szadku wielki zjazd szlachty, zwołany uniwersalem króla wygnança, w czasie którego Franciszek Pstrokoński, starosta szadkowski, został wybrany jednym z konsyliarzy. W tej sytuacji nie budzi zdziwienia fakt, iż po upadku konfederacji doszło do splądrowania Szadku przez wojska popierające Sasa.

Klęska Leszczyńskiego stała się przyczyną, iż szlachta sieradzka w grudniu 1734 r. opowiedziała się po stronie Augusta III, zawiązując kolejną konfederację pod laską Marcina Walewskiego, skarbnika piotrkowskiego. Franciszek Pstrokoński został wyznaczony przez skonfederowaną szlachtę deputatem do króla w sprawie ewakuacji wojsk cesarsko-rosyjskich i odszkodowań dla obywateli województwa sieradzkiego. Zwłaszcza to drugie zadanie było niezwykle ważne w misji Pstrokońskiego, gdyż zrujnowaniu uległo kilkadziesiąt majątków szlacheckich w czasie działań wojennych i popasów wojsk oraz napadów, mordów i kradzieży, dokonywanych bezkarnie przez wszelkiego rodzaju hultajstwo, korzystające z zawieruchy wojennej. Wówczas spalone lub zniszczone zostały w dwóch tylko powiatach – sieradzkim i szadkowskim, wsie: Wójcice, Głaniszew, Równo, Babice, Wilczków, Zakrzew, Ostrów, Jeziersko, Kostrzewice, Lipnica, Łopatki, Dąbrówka Balickiego, Gać Kmieca, Śulmów, Mantyki, Niewieź, Bukowina, Krzczonowice, Kowale, Golików, Woleń, Tokary, Ciemiń, Kobierzycko, Stok, Tubądzin, Korytków, Obrzębin, Zygry, Charchów Pański, Sądów Pański, Chociszew, Dąbrówka, Jeźów, Łabędzie, Burzenin, Strzałki, Suliszewice, Skalmierz, Bliźniów, Kamionacz, Wola Dzierlińska, Psary Kościelne, Słomów, Zalesie, Sądów, Kowale Księżę, Turkowice, Grabków, Cisowie, Malanów, Milkowice, Brodnia, Brzeg, Wojków, Próchna, Wąglczew, Kaczki, Wronowice, Glinno, Pudłówek, Bratków, Lzań, Dobroń, Wola Latajska, Łączkowice, Chociszewice, Beldrzychów, Chropy, Kamice, Wilczków, Uników, Kawęczyn, Klady i wiele innych mniejszych²⁷.

W 1740 r. z inicjatywy Franciszka Pstrokońskiego został wzniesiony w Szadku drewniany kościół św. Idziego w miejsce starego murowanego, lecz całkowicie zrujnowanego. Franciszek Pstrokoński siedział na starostwie szadkowskim do 1744 r. Po nim kolejnymi starostami w Szadku byli:

- Karol Zakrzewski herbu Wizygota (w latach 1744–1755);
- Michał Boksa z Siemikowic Radoszewski herbu Oksza (w latach 1756–1770), stolnik gostyński, który prowadził spór z mieszczanami szadkowskimi o wpuszczenie do miasta Żydów;
- Ignacy z Suchcic Suhecki herbu Poraj, stolnik sieradzki;
- Daniel z Suchcic Suhecki herbu Poraj, komisarz cywilno-wojskowy powiatu szadkowskiego²⁸.

²⁷ J. Kobierzycki, *Przyczynki...*, s. 95.

²⁸ T. Marszał, *Szadek. Monografia...*, s. 30; A. J. Parczewski, *Monografia...*, s. 22–31.

W czerwcu 1746 r. Franciszek Pstrokoński został nominowany na urząd chorążego większego piotrkowskiego. Piastował tę funkcję piętnaście lat do 3 lutego 1761 r. Po nim na urząd ten wstąpił Aleksander Walewski herbu Kolumna.

Warto poświęcić kilka zdań sprawom prywatnym starosty Pstrokońskiego i jego najbliższym krewnym, dotąd niewspomnianym.

Franciszek Budzisz-Pstrokoński dzierżył znaczne dobra. Posiadał m. in. Rossoszycę, Lipiny oraz majątek Rogowa, który sprzedał Mikołajowi Gomolińskiemu w 1758 r.²⁹ Pstrokoński wstępował w związki małżeńskie dwukrotnie. Pierwszą jego żoną była Agnieszka Skrzetuska herbu Jastrzębiec, córka Jadwigi z Linowskich herbu Pomian i Wojciecha Skrzetuskiego, drugą była Maksyma Szembekówna, córka Marianny z Garczyńskich i Stanisława Szembeka herbu Szembek, burgrabiego krakowskiego i starosty budziszewskiego.

Z pierwszego małżeństwa Franciszek Pstrokoński nie doczekał się potomstwa. Natomiast druga małżonka – Maksyma z Szembeków, dała mu troje dzieci:

- Mariannę, żonę Pawła Czartkowskiego herbu Korab, wojskiego mniejszego piotrkowskiego (w latach 1766–1770) i miecznika piotrkowskiego (w latach 1770–1772);
- Teodorę za Janem Kantym Psarskim podwojewodzim ostrzeszowskim;
- Bogumiła Ignacego Budzisz-Pstrokońskiego, dziedzica dóbr Ustkowa, Woli Zadąbrowskiej, połowy Tądowa Wielkiego, Rossoszycy w powiecie sieradzkim, połowy Rembieszowa w szadzkowskim, Woli Grzymaliny w radomszczańskim itd.

Bogumil Ignacy Pstrokoński wszedł w związek małżeński z Anną Walewską herbu Kolumna (córka Konstantego i Franciszki z Siemińskich), z którą miał czterech synów: Ignacego, radcę powiatowego Feliksa, Michała i Rafała *w różnych naukach i językach doskonałego*³⁰.

Franciszek Pstrokoński, starosta szadzkowski i chorąży większy piotrkowski, zmarł przed 1767 r., co wynika z faktu, iż jego małżonka Maksyma z Szembeków Pstrokońska, tego roku, występowała jako wdowa, cedując spadła po nim sumę 5 tys. 542 zł. Maciejowi Gliszczyńskiemu, pisarzowi ziemskiemu kaliskiemu³¹. W 1783 r. z jej inicjatywy został wzniesiony w Rossoszycy morderzewiowy kościół pod wezwaniem św. Wawrzyńca o konstrukcji zrębowej, kryty gontem. Kościół przetrwał do naszych czasów. Poprzedni kościół, ufundowany w 1770 r. przez syna Maksymy i Franciszka Pstrokońskich – Bogumiła

²⁹ E. Sęczyś (oprac.), *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000, s. 555.

³⁰ K. Niesiecki, *Herbarz...*, s. 371.

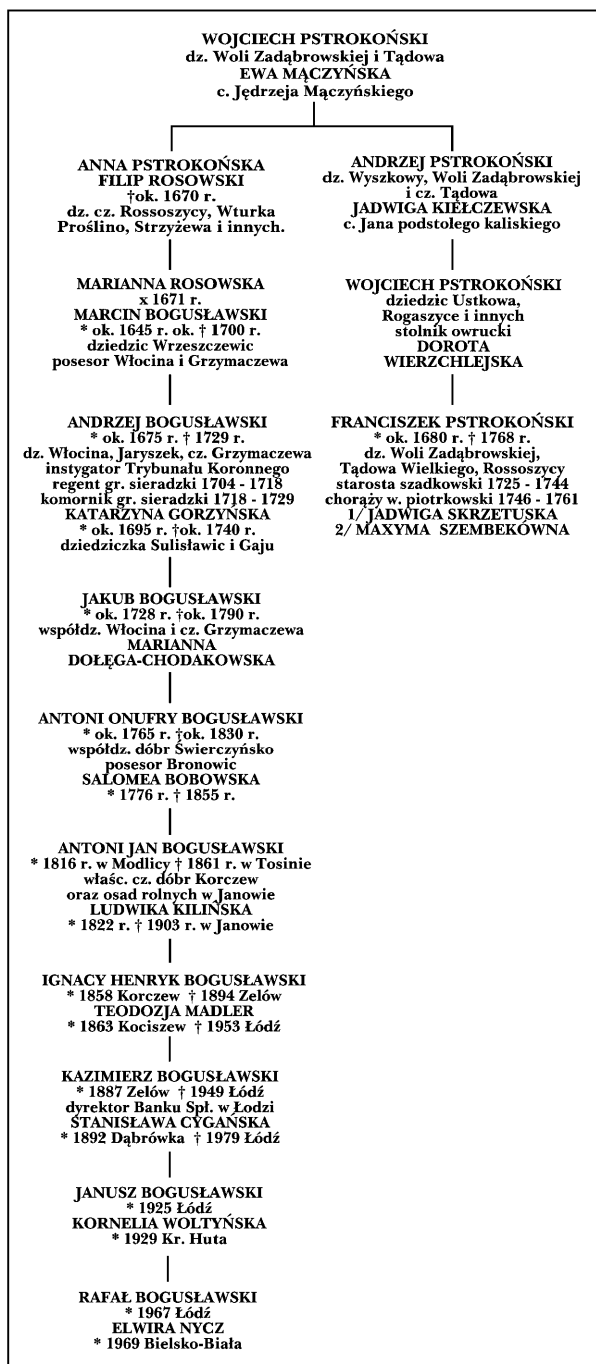
³¹ *Teki Dworzaczka...*, Księgi Kaliskie – Inskrypcje, 1718, 6685 (nr 206/208).

Pstrokońskiego, po jedenastu latach spłonął. We wnętrzu obecnie stojącego kościoła możemy podziwiać szereg zabytkowych obiektów sakralnych. Na szczególną uwagę zasługują ołtarze – główny, rokokowy z drugiej połowy XVIII w. i dwa boczne z początku XIX w. Ponadto niezwykle interesujące są: drewniana chrzcielnica z XVIII w., rokokowa monstrancja z 1782 r., ambona i klasycystyczne organy z początku XIX w.

Maksyma z Szembeków Pstrokońska zmarła 12 września 1786 r. W kaplicy cmentarnej w Rossoszycy, na tablicy nagrobkowej widnieje napis, będący pamiątką po fundatorce kościoła i żonie jednego ze znaczniejszych obywateli ziemi sieradzkiej – Franciszka Budzisz-Pstrokońskiego, starosty szadkowskiego i chorążego większego piotrkowskiego:

DOM
Maxyma z Szembekow Pstrokońska
Chorążyna Piotrkoska Fundatorka
Tego kościoła
Prosi O zdrowaś Maryą
Umarła Roku 1786
Dnia 12 wrze[śnia]³²

³² *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 2, województwo sieradzkie, red. R. Rosin, Warszawa–Łódź 1981, s. 90–91.

Załącznik 1. Związek genealogiczny autora artykułu Rafała Bogusławskiego z Franciszkiem Pstrokońskim

Bibliografia

- Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 2: *Województwo sieradzkie*, red. R. Rosin, Warszawa–Łódź 1981.
- Gąsiorowski A. (red.), *Urzędnicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, Wrocław 1987.
- Gąsiorowski A. (red.), *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, Kórnik 1993.
- Górzyński S., Chłapowski K., *Regestr Diecezjów Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemski w Koronie 1783–1784*, Warszawa 2006.
- Kobierzycki J., *Przyczynki do dziejów Ziemi Sieradzkiej*, Warszawa 1915.
- Marszał T., *Szadek. Monografia miasta*, Szadek 1995.
- Niesiecki K., *Herbarz Polski. Dodatek do Herbarza Polskiego*, Lipsk 1839–1846.
- Parczewski A. J., *Monografia Szadku*, Warszawa 1870.
- Rostworowski M. (red.), *Polaków portret własny, cz. 2*, Warszawa 1986.
- Ruszkowski A., *Sieradz i okolice*, Sieradz 2000.
- Sęczyński E. (oprac.), *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000.
- Teki Dworzaczka – materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX w.*, Kórnik 1995–2004.
- Uruski S., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 15, Warszawa 1904–1931.
- Włodarski A., *Ród Poraitów-Pstrokońskich comesów z Burzenina*, Warszawa 1928.
- Zajączkowski S. M. (1973), *Wielowioskowa własność szlachecka w województwie sieradzkim (XV i pierwsza połowa XVI w.)*, „Rocznik Łódzki” 1973, t. 18, s. 42–43.